

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 09.05.2000, sp. zn. 32 Cdo 2644/99, ECLI:CZ:NS:2000:32.CDO.2644.1999.1

Číslo: 36/2001

Právní věta:

Negativní stránka principu materiální publicity obchodního rejstříku působí objektivně, bez ohledu na zavinění.

Osoba zapsaná v obchodním rejstříku se nemůže dovolávat vůči tomu, kdo jedná v důvěře v zápis do obchodního rejstříku, nesprávnosti zápisu ani když nesprávnost zápisu způsobila jiná osoba nebo rejstříkový soud.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 09.05.2000

Spisová značka: 32 Cdo 2644/99

Číslo rozhodnutí: 36

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Obchodní rejstřík

Předpisy: 513/1991 Sb. § 27 odst. 1 a 2

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Napadeným rozsudkem potvrdil odvolací soud rozsudek K r a j s k é h o o b c h o d n í h o s o u d u v Praze ze dne 19. 11. 1998, kterým tento soud určil, že zástavní smlouva ze dne 15. 9. 1993, jejímž předmětem je nemovitost čp. 1550 se stavební plochou parc. č. 5292 o výměře 119 m², zapsaná na listu vlastnictví pro obec a kat. úz. Z., u Katastrálního úřadu v Z., je neplatná. Ve výroku rozsudku připustil dovolání pro posouzení právní otázky závaznosti nesprávného údaje vzniklého chybou v psaní, obsaženého ve výpisu z obchodního rejstříku.

V odůvodnění svého rozsudku odvolací soud uvedl, že se především zabýval tím, zda je v projednávané věci dán naléhavý právní zájem na požadovaném určení. Soud prvního stupně nesprávně ztotožnil právní zájem dnes jediného jednatele žalobkyně na určení neplatnosti zástavní smlouvy a spatřoval tento zájem v tom, že tento jednatel odmítl zástavní smlouvu podepsat. Odvolací soud tento právní názor nesdílí. Podle ustálené soudní praxe je naléhavý právní zájem ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř. dán, jestliže by se bez tohoto určení stalo jeho právní postavení nejistým. Zástavní právo patří mezi práva věcná a při smluvním zřízení se zapisují do katastru

nemovitostí vkladem. Vklad má konstitutivní účinky. Změny stavu v katastru nemovitostí lze docílit pouze na základě nové, vkladu schopné listiny, anebo na základě nové listiny, schopné zápisu záznamem podle § 7 zákona č. 265/1992 Sb. Proto je nutno dovodit, že žalobce má naléhavý právní zájem na určení neplatnosti zástavní smlouvy.

Odvolací soud nesdílí závěr soudu prvního stupně, že zástavní smlouva byla uzavřena v rozporu s požadavkem formy právního úkonu, dohodnuté či stanovené účastníky. V dané věci nejde o to, že je smlouva relativně neplatná pro nedostatek dohodnuté formy právního úkonu (pro smluvní zřízení zástavního práva předepisuje zákon tzv. prostou písemnou formu, která byla dodržena), ale jde o to, zda žalobce projevil svoji vůli právně relevantním způsobem. Podle názoru odvolacího soudu je třeba zástavní smlouvu ze dne 15. 9. 1993 (dále jen "zástavní smlouva") považovat za absolutně neplatnou pro rozpor s ustanovením § 133 odst. 1 obch. zák., které upravuje, kdo jedná jménem společnosti s ručením omezeným. Jde o neplatnost absolutní.

Pro posouzení platnosti zástavní smlouvy je rozhodný stav zápisu v obchodním rejstříku ke dni 15. 9. 1993, kdy byla zástavní smlouva uzavřena. Provedeným dokazováním bylo zjištěno, že Okresní soud Brno - venkov usnesením ze dne 18. 2. 1992 ve shodě s návrhem na zápis žalobkyně do obchodního rejstříku ze dne 10. 2. 1992 zapsal jako statutární orgány žalobkyně pět jednatelů, z nichž Ing. V. N. měl postavení generálního jednatele. "V uvedeném usnesení je uveden způsob zastupování společnosti tak, že ji zastupují jednatelé. Při písemné formě připojí k napsanému nebo vytištěnému názvu společnosti svůj podpis generální jednatel a dva jednatelé."

V řízení nebylo prokázáno, že by v den podpisu zástavní smlouvy, tj. 15. 9. 1993 bylo zapsáno v obchodním rejstříku jednatelské oprávnění jinak. Až ve výpisu ze dne 12. 10. 1993, který byl vydán až po uzavření zástavní smlouvy, se uvádí generální ředitel a dva jednatelé.

Odvolací soud hodnotí uvedený obsah výpisu ze dne 12. 10. 1993 shodně se žalobcem jako evidentní písařskou chybu. Je také právně nerozhodné, že usnesením ze dne 13. 12. 1993 došlo k výmazu čtyř z pěti jednatelů a v souvislosti s tím i k výmazu "údaje o zastupování, přičemž rejstříkový soud v této souvislosti uvedl, že se vymazává zastupování" "podpis generální ředitel a dva jednatelé."

Proto V r c h n í s o u d v P r a z e rozsudek soudu prvního stupně jako věcně správný potvrdil.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná v otevřené lhůtě dovolání. Co do přípustnosti dovolání odkázala na ustanovení § 239 odst. 1, co do jeho důvodu na ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř.

V dovolání uvedla, že soudy obou stupňů rozhodly o neplatnosti zástavní smlouvy proto, že nebyla podepsána způsobem, který byl k rozhodnému dni zapsán v obchodním rejstříku jako "způsob zastupování za" žalobkyni.

Obchodní rejstřík je veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje týkající se podnikatelů. Proti tomu, kdo jednal v důvěře v zápis do obchodního rejstříku, nemůže ten, jehož se zápis týká, namítat, že zápis neodpovídá skutečnosti. Veřejný rejstřík neexistuje v materializované podobě. Usnesení o povolení zápisu obchodní společnosti je veřejnosti dostupné až zveřejněním v obchodním věstníku, avšak usnesení o zápisu žalobkyně takto zveřejněno nebylo ani v roce 1992 ani v roce 1993. Jedinou veřejnou částí obchodního rejstříku byl v rozhodné době výpis z obchodního rejstříku, "kterým se formou veřejné listiny osvědčuje stav zápisu v tomto veřejném seznamu, a to, ohledně způsobu jednání za společnost následující stav: Společnost zastupují jednatelé. Při písemné formě připojí k napsanému nebo vytištěnému názvu společnosti svůj podpis generální ředitel a dva jednatelé. Ostatně také tento a nikoli jiný způsob jednání byl také usnesením rejstříkového soudu vymazán a dosud je jen takový způsob jednání v rozhodné době nadále osvědčován veřejnou listinou,

a to úplným výpisem. Jelikož žalobcem tvrzený způsob jednání za společnost nebyl nikdy vymazán, existují dokonce souběžně dva zapsané způsoby jednání.”

Žalobkyně tak byla do obchodního rejstříku zapsána shora popsaným způsobem a žalovaná jednala v důvěře v zápis do obchodního rejstříku; proti ní proto nemůže žalobkyně namítat, že zápis neodpovídá skutečnosti.

Žalobkyně ve vyjádření k dovolání uvedla, že podle jejího názoru žalovaná neměla ke dni podpisu zástavní smlouvy aktuální výpis z obchodního rejstříku, výpis, kterým se prokazuje, si nechala vystavit až ke dni soudního jednání. “Naopak je pravdou, že žalobkyně předložila bance svůj platný výpis z obchodního rejstříku, ve kterém je správně uvedeno, že za ni byli v tu dobu oprávněni podepisovat současně generální ředitel a dva jednatele. Pokud by se v den podpisu zástavní smlouvy sešly u zástupců banky dva různé výpisy z obchodního rejstříku, bylo by zajisté předmětem jednání i objasnění jejich nesouladu. Nic takového však projednáváno nebylo a podle výpovědi žalobkyně i svědka M. P. zástupci banky věděli, že smlouvu musí podepsat generální jednatel Ing. V. N. a další dva jednatele. Přitom na jednání do banky byli pozváni všichni jednatele.

Žalobkyně dále uvedla, že Ing. V. N. byl zapsán v části výpisu označené Statutární orgán - jednatelé. Za jeho jménem je uvedeno generální jednatel, což je správně. Chybou při digitalizaci obchodního rejstříku bylo za jeho jméno uvedeno generální ředitel. V části výpisu z obchodního rejstříku označené jako způsob zastupování společnosti je uvedeno: “Společnost zastupují jednatele. Při písemné formě připojí k napsanému nebo vytištěnému názvu společnosti svůj podpis generální jednatel a dva jednatele.”

I přes chybný zápis v obchodním rejstříku, který je v rozporu s veškerými doklady doloženými obchodnímu rejstříku, by to znamenalo, že za společnost jsou povinni podepisovat současně tři lidé. Jestliže jedním z těch, co zástavní smlouvu podepsali, byl Ing. V. N. a druhým M. P., je zřejmé, že zástavní smlouvu podepsali pouze dva lidé. “Pokud by tedy měla být smlouva podepsána správně dle výpisu z obchodního rejstříku, který sice obsahuje chybný zápis, musel by být podle názoru žalobce podepsán Ing. V. N. na této listině dvakrát, a to jednou jako jednatel a jednou jako generální ředitel, což však se nestalo. Žalovaná uvádí, že smlouva je podepsána dvěma jednately. V tom případě chybí podpis generálního ředitele, aby byla smlouva podepsána třemi osobami v souladu s byť chybným zápisem do obchodního rejstříku.”

Žalobkyně rovněž uvedla, že zástavní smlouva navazovala na smlouvu o úvěru, která byla podepsána řádně dle platného výpisu z obchodního rejstříku, který žalované předložila žalobkyně, což svědčí o tom, že žalované byl způsob jednání jménem společnosti znám.

Žalobkyně dále konstatovala, že všechny důkazy, které žalovaná předkládá jako důkaz toho, že jednala v dobré víře v zápis do obchodního rejstříku, jsou pozdějšího data, než je datum podpisu zástavní smlouvy. Z toho žalobkyně dovozuje, že si žalovaná nenechala vyhotovit výpis z obchodního rejstříku ke dni podpisu zástavní smlouvy a proto jediný výpis, který měla k dispozici, byl výpis předložený žalobkyní, který obsahoval správné údaje.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 239 odst. 1 o.s.ř.

N e j v y š š í s o u d rozsudek odvolacího soudu a spolu s ním ze stejných důvodů i rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení

Z odůvodnění:

Protože na žalobkyni byl usnesením Krajského obchodního soudu v Brně ze dne 21. 3. 2000 prohlášen konkurs, řízení ve věci bylo podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. c) zákona č. 328/1991 Sb.

přerušeno. Nejvyšší soud pak pokračoval v řízení k návrhu správce konkursní podstaty s tímto správcem.

Odvolací soud správně dovedl, že pro posouzení platnosti zástavní smlouvy je rozhodný stav zápisu v obchodním rejstříku ke dni 15. 9. 1993, kdy byla smlouva uzavřena.

Podle ustanovení § 133 odst. 2 obch. zák. může omezit jednatelská oprávnění pouze společenská smlouva, stanovy nebo valná hromada; takové omezení však je vůči třetím osobám neúčinné. Za omezení jednatelského oprávnění se však podle ustanovení § 133 odst. 1 obch. zák. nepovažuje určení, že dva nebo více jednatelů jedná jménem společnosti společně. Jestliže by tedy ke dni uzavření zástavní smlouvy bylo zapsáno, že k písemným úkonům jménem společnosti je oprávněn současně generální jednatel a dva jednatelé, bylo by k platnosti smlouvy třeba, aby jí podepsali jak generální jednatel (byť šlo o neoficiální označení jednoho z jednatelů), tak další dva jednatelé. Jestliže však bylo v obchodním rejstříku zapsáno, že jménem společnosti podepisují současně generální ředitel a dva jednatelé, postačoval k platnosti smlouvy podpis dvou jednatelů, když podmínit jejich jednatelské oprávnění podpisem další osoby, která není jednatel, s účinky vůči třetím osobám, nelze. V tom směru se pak ani nelze dovolávat důvěry v zápis do obchodního rejstříku, neboť takové důvěry se nelze dovolávat tam, kde je zápis ve zjevném rozporu se zákonem. (Obdobná situace by nastala např. tehdy, jestliže by v obchodním rejstříku bylo zapsáno, že jménem akciové společnosti jedná současně dva členové dozorčí rady apod., ani v takovém případě by podpis dvou členů dozorčí rady nepostačoval k platnému uzavření smlouvy - ledaže by k tomu byli vybaveni potřebnou plnou mocí).

Proto bylo třeba v rámci položené dovolací otázky řešit, jaký vliv má na důvěru ve smyslu § 27 odst. 2 obch. zák. případný omyl rejstříkového soudu. V tom směru dovolací soud uzavřel, že z ustanovení § 27 odst. 2, věta druhá, obch. zák. vyplývá, že osoba zapsaná v obchodním rejstříku se nemůže dovolávat vůči tomu, kdo jedná v důvěře v zápis do obchodního rejstříku, nesprávnosti zápisu. Negativní stránka principu materiální publicity obchodního rejstříku upravená v tomto ustanovení je přitom formulována zcela objektivně, nezávisí na zavinění a působí proti všem. Proto není podstatné, zda případnou nesprávnost zápisu v obchodním rejstříku způsobila sama osoba, které se zápis týká, nebo osoba jiná (např. zakladatel obchodní společnosti), anebo rejstříkový soud. Jakýkoli jiný výklad ustanovení § 27 odst. 2, věta druhá, obch. zák. by byl v rozporu s obsahem negativní stránky principu materiální publicity, která sleduje naplnění jedné ze zásad, kterými se řídí obchodní zákoník (§ 1 odst. 2 obch. zák.) - zásady ochrany třetích osob - neboť by zákonem požadovanou objektivní ochranu nezajišťoval.

Jestliže tedy nesprávnost zápisu způsobí jiná osoba než ta, které se zápis týká, má tato skutečnost pouze ten důsledek, že ten, jehož se zápis týká, se může domáhat náhrady škody, která mu chybným zápisem vznikla, vůči tomu, kdo nesprávnost zápisu způsobil.

Přitom obchodním rejstříkem ve smyslu ustanovení § 27 odst. 1 obch. zák. je výlučně seznam v tomto ustanovení definovaný, a od účinnosti zákona č. 142/1996 Sb., též sbírka listin, která je jeho součástí. Součástí obchodního rejstříku tedy nejsou ani doklady založené v rejstříkovém spisu, ani usnesení, kterými rejstříkový soud povoluje zápisy do obchodního rejstříku, popřípadě kterými povolení zápisu zamítá.

V projednávané věci soudy obou stupňů vycházely při ověřování stavu zápisu v obchodním rejstříku především z usnesení, kterými rejstříkový soud rozhodoval o povolení změn zápisu. (Soud prvního stupně uvedl v odůvodnění svého rozhodnutí, že vycházel z "výpisu z obchodního rejstříku platného v době uzavírání smlouvy", na jiném místě odůvodnění však uvádí, že provedl důkaz výpisem z obchodního rejstříku ze dne 18. 2. 1992; že by prováděl důkaz výpisem vydaným ke dni uzavření smlouvy se v odůvodnění neuvádí.) Nelze sice vyloučit, aby tato usnesení byla použita jako jeden z

důkazů zapsaného stavu, v žádném případě však nelze učinit závěr o obsahu zápisu přednostně z těchto usnesení, bez zjišťování toho, jaký byl skutečný stav zápisu. Prvotně je tedy třeba zjišťovat, jaký stav k rozhodnému dni v obchodním rejstříku skutečně byl, nikoli jaký stav v něm podle příslušných usnesení rejstříkového soudu měl být zapsán.

Protože právní posouzení otázky, o které odvolací soud připustil dovolání, je nesprávné, když dovolací soud uzavřel, že chyba v psaní při zápisu do obchodního rejstříku nezakládá oprávnění dovolávat se dobré víry v takový zápis, Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o.s.ř.), rozsudek odvolacího soudu a spolu s ním ze stejných důvodů i rozsudek soudu prvního stupně podle § 243b odst. 1, části věty za středníkem a odst. 2, věty druhé, o.s.ř. zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta první, o.s.ř.).

V dalším řízení bude muset soud prvního stupně zjišťovat, zda je správné tvrzení dovolatelky, že ke dni uzavření zástavní smlouvy bylo v obchodním rejstříku zapsán stejný způsob jednání, jaký se uvádí ve výpisu ze dne 12. 10. 1993, čemuž ostatně nasvědčuje i tvrzení žalobkyně uvedené ve vyjádření k dovolání, že totiž k chybnému zápisu v obchodním rejstříku došlo "chybou při digitalizaci obchodního rejstříku". V kladném případě pak bude muset posuzovat, zda dovolatelka jednala při uzavírání zástavní smlouvy v dobré víře v zápis do obchodního rejstříku, a to s přihlédnutím ke všem v tom směru již provedeným, popřípadě i dalším důkazům. Přitom z negativní stránky principu materiální publicity vyplývá, že důkazní břemeno o nedostatku dobré víry nese osoba, která se nedostatku dobré víry dovolává, tj. osoba, jejíž zápis v obchodním rejstříku je stížen namítanou vadou - v projednávané věci tedy žalobkyně.